

ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ЯК СКЛАДОВА СИСТЕМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Проведено огляд сучасних парадигм та концепцій системного економіко-екологічного розвитку країн з ринковою економікою, уточнено поняття економіко-екологічної безпеки та її значення у системі національної безпеки.

Ключові слова: екологічна безпека, економічна безпека, економіко-екологічна безпека, національна безпека.

Постановка проблеми. Проблема безпеки – одна з глобальних проблем людства, що безпосередньо пов’язана з його виживанням. Їй властивий системний характер, а отже, вона потребує розгляду під кутом зору різних наук (економіки, політики, юриспруденції, воєнної науки тощо) [12, с. 46]. Поняття національної безпеки та її складових постійно змінювалось відповідно до вимог часу. Наприклад, за весь післявоєнний період 1945–1970 рр. проблема національної безпеки зводилася до:

- захисту своїх територій від зовнішніх посягань;
- оборони від впливу ідеологічних противників;
- розширення союзів і структур іноземної допомоги, яка ґрунтувалася на балансі Схід – Захід;
- використання зброї, військових з’єднань, глобальної воєнної присутності та таємних операцій як інструменту зовнішньої політики;
- дипломатичних зусиль з обмеження гонки озброєнь [13, с. 48].

Енергетична криза 1973 року стала причиною перегляду поняття «національна безпека», додавши до нього економічний чинник. Хоча дії країн ОПЕК не завдали значного збитку США і їх союзникам, але економічний стан цих країн виявився під загрозою. Це обумовило уразливість національної безпеки, причиною якої могла стати залежність від природних ресурсів. Таким чином, виникло більш широке тлумачення терміна національної безпеки, характерним для якого був пріоритет зовнішньої загрози.

Стан дослідження. Розглядаючи економічні оцінки енергетичних ресурсів корисних копалин, що становлять основу економічної безпеки, можна визначити економічну безпеку як відсутність загрози державі розвиватися в руслі своїх основних цінностей, незважаючи на припинення поставок необхідної сировини або спроби економічного диктату. Таким чином, безпека держави залежить і від економічної

уразливості через припинення постачання необхідними ресурсами. Це більш широке тлумачення національної безпеки включає в себе не тільки політичну та воєнну недоторканність держави, але також і економічну.

Розвиток науки і техніки, зумовлений потребами економіки, підвищуючи соціально-економічну безпеку суспільства, водночас призвів до появи небезпеки для здоров'я людини та навколишнього середовища. У створеній техносфері виникла велика потенційна небезпека – техногенні чинники, спільна дія яких еквівалентна дії на людину та середовище її існування природних екологічних чинників. Це відповідно потребує створення державної системи екологічної безпеки, що гарантує захист людини та природи від антропогенних чинників.

Аналізуючи етапи становлення екологічної безпеки як важливої складової національної безпеки, відомий російський вчений В.Д. Писарев справедливо зауважує, що першими усвідомили необхідність внесення суттєвих коректив у концепцію національної безпеки, її орієнтири, стратегію та засоби забезпечення США. Проте, формування нового підходу нашою набулося на питання теоретичного та практичного характеру [19, с. 6]:

- доцільності розширення традиційного трактування поняття національної безпеки;
- включення в дестабілізуючі чинники невійськових (екологічних) загроз;
- визначення відносного внеску екологічної складової у загальний рівень економічної безпеки.

Зрушення в бік розширеного тлумачення концепції відбулося в 1974 р. після опублікування генералом М. Тейлором публікації «Законодні вимоги національної безпеки», де автор вперше зробив наголос на те, що основні загрози національній безпеці США розвиваються в невійськовій сфері. Через три роки президент інституту «Уорлдвотч» Л. Браун у статті «Переглянути визначення національної безпеки» виділив серед найважливіших загроз невійськового характеру, разом з енергетичною кризою, інфляцією та міграцією населення, екологічні загрози (ерозія ґрунтів, скорочення лісових масивів та зміну клімату). В 80-ті роки ХХ ст. американські політологи активно вивчали зв'язок між деградацією довкілля, вичерпанням природних ресурсів і проблемою водозабезпечення, з одного боку, і політичною нестабільністю та міжнародними конфліктами в державах, що розвиваються, – з іншого. В 1984 р. у доповіді ЦРУ «Населення, ресурси та політика в третьому світі» були прогнозовані міжнародні конфлікти в державах, що розви-

ваються, пов'язані з вичерпанням природних ресурсів, проблемою водозабезпечення та міграцією населення.

В 90-ті роки американські експерти, які оцінюють загрози національній безпеці, пов'язані з екологічною кризою, приділяли значну увагу конфронтації між індустріальними державами та державами, що розвиваються. Вони враховують той факт, що вичерпання глобального екологічного потенціалу слаборозвинуті держави насамперед пов'язують не стільки зі зростанням населення, скільки з надмірним споживанням природних ресурсів і виробничими відходами індустріальними державами, що диспропорція в цій сфері поглиблює розрив у рівнях економічного та соціального розвитку.

Отже, публікації низки наукових статей, а також результати численних дискусій призвели до того, що екологічна безпека була включена в концепцію національної безпеки США. При цьому основними аргументами були [21, с. 45]:

- глобальна екологічна криза, пов'язана зі зростанням навантажень на життєзабезпечувальні системи та відтворювальні природні ресурси планети, з деградацією довкілля та підривом стійкості біосфери, є такою ж серйозною загрозою, як і традиційні загрози воєнного характеру;

- екологічна криза загрожує не тільки гідному існуванню людини, але і самому життю;

- для держави екологічна криза пов'язана зі скороченням свободи політичного вибору, яка обумовлена транскордонним характером екологічних проблем;

- загострення екологічної ситуації у різних регіонах світу стає причиною соціальної та політичної нестабільності, міждержавних протиріч та насильницьких конфліктів.

Ці аргументи і склали основу на користь підвищення статусу екологічної безпеки до рівня вищих національних пріоритетів. Вони мають в основі об'єктивну тенденцію зменшення силових загроз безпеці. Саме це зрушення примусило більш чітко визначити об'єкт несилових загроз, який відрізняється від такого в традиційній стратегії національної безпеки та включає життєво важливі економічні, політичні та соціальні інтереси американської держави та її громадян. При цьому американські політологи визначають невійськову ціль стратегії національної безпеки як можливість підвищення якості життя населення США, що досягається екологічно стійким чином [20, с. 49].

Мета статті розглянути еколого-економічну безпеку як самостійну сферу національної безпеки, що сприятиме реалізації стратегічних цілей євроінтеграції України.

Виклад основних положень. Формування нової парадигми екологічної безпеки, власне еколого-економічної безпеки, відбулося в рамках становлення загальної концепції сталого розвитку (англ. Sustainable development), яка виходить з необхідності встановлення балансу між задоволенням сучасних потреб людства і захистом інтересів майбутніх поколінь, включаючи їх потребу в безпечному і здоровому довкіллі. Ряд теоретиків і прихильників сталого розвитку вважають його найперспективнішою ідеологією XXI століття і навіть усього третього тисячоліття, яка, з поглибленням наукової обґрунтованості, витіснить усі існуючі світоглядні ідеології, як такі, що є фрагментарними, неспроможними забезпечити збалансований розвиток цивілізації.

Сталий розвиток – це керований розвиток, основою якого є системний підхід та сучасні інформаційні технології, що дозволяють дуже швидко моделювати різні варіанти напрямків розвитку, з високою точністю прогнозувати їхні результати та вибрати найбільш оптимальний.

Автором інноваційної економічної теорії сталого розвитку, системно висвітленої в монографії «Поза зростанням: економічна теорія сталого розвитку» (англ. Beyond Growth. The Economics of Sustainable Development), є провідний дослідник економічних аспектів забруднення довкілля, колишній економіст Світового банку Дейлі Герман. Спираючись на визначення Комісії ООН та науковий аналіз, Г. Дейлі логічно тлумачить термін «сталий розвиток» як означення гармонійного, збалансованого, безконфліктного прогресу всієї земної цивілізації, груп країн (регіонів, субрегіонів), а також окремо взятих країн нашої планети за науково обґрунтованими планами (методами системного підходу), коли в процесі неухильного інноваційного інтенсивного (а не екстенсивного) економічного розвитку країн одночасно позитивно вирішується комплекс питань щодо збереження довкілля, ліквідації експлуатації, бідності та дискримінації як кожної окремо взятої людини, так і цілих народів чи груп населення, у тому числі за етнічними, расовими чи статевими ознаками [7, с. 11].

У 80-х роках минулого століття почали говорити про екорозвиток, необхідність стійкого розвитку екосистем, розвиток без руйнування. «Всесвітня стратегія охорони природи» (ВСОП), прийнята в 1980 р. за ініціативою ЮНЕП, Міжнародного союзу охорони природи (МСОП) і Всесвітнього фонду дикої природи, вперше в міжнародному документі містила згадку стійкого розвитку. «Турбота про планету Земля – Стратегія стійкого життя» було другим виданням ВСОП і датується жовтнем 1991 року. У ній підкреслюється, що розвиток

повинен базуватися на збереженні живої природи, захисті структури, функцій і різноманітності природних систем Землі, від яких залежать біологічні види. Для цього необхідно: зберігати системи підтримки життя (життєзабезпечення), зберігати біорізноманітність і забезпечити стійке використання поновлюваних ресурсів. З'явилися дослідження з екологічної безпеки як частини національної і глобальної безпеки.

У 1987 році в доповіді «Наше спільне майбутнє» Міжнародна комісія з навколишнього середовища і розвитку (МКНСР) під головуванням экс-прем'єра Норвегії Г.Х. Брундланд приділила основну увагу необхідності «сталого розвитку», як розвитку, що забезпечує потреби нинішнього покоління без завдання шкоди майбутньому поколінню задовольнити свої власні потреби. Це формулювання поняття «сталий розвиток» зараз широко використовується як базове в багатьох країнах. Крім того, вона стверджувала, що основна ідея людських суспільств має полягати в активізації пошуку кращого життя, добробуту [1, с. 149].

Парадигма сталого розвитку включає в себе вимоги до захисту довкілля, соціальної справедливості та відсутності расової й національної дискримінації. У країнах, де на державному рівні зазначені вимоги ігноруються, в поняття сталого розвитку намагаються вкласти «зручний» зміст. Так, в Україні термін «сталий розвиток» часто вживають для означення лише неухильного зростання економічних показників країни, її регіонів, міст, сіл та окремих галузей економіки. Інколи до цього додають здійснення безсистемних заходів щодо збереження довкілля та поліпшення санітарних умов проживання й праці людей. Таке тлумачення терміна розкритиковане Г. Дейлі і є не лише грубою помилкою, але і його профанацією.

Концепція сталого розвитку ґрунтується на п'яти головних принципах:

1. Людство дійсно може надати розвитку сталого і довготривалого характеру, для того, щоб він відповідав потребам людей, що живуть зараз, не втрачаючи при цьому можливості майбутнім поколінням задовольняти свої потреби.

2. Обмеження, які існують в галузі експлуатації природних ресурсів, відносні. Вони пов'язані з сучасним рівнем техніки і соціальної організації, а також із здатністю біосфери до самовідновлення.

3. Необхідно задовольнити елементарні потреби всіх людей і всім надати можливість реалізувати свої надії на більш благополучне життя. Без цього сталий і довготривалий розвиток просто неможливий. Однією з головних причин виникнення екологічних та інших катастроф є злидні, які стали у світі звичайним явищем.

4. Необхідно налагодити стан життя тих, хто користується надмірними засобами (грошовими і матеріальними), з екологічними можливостями планети, зокрема відносно використання енергії.

5. Розміри і темпи росту населення повинні бути погоджені з виробничим потенціалом глобальної екосистеми Землі, що змінюється.

Економічний підхід до концепції стійкого розвитку заснований на теорії максимального потоку сукупного доходу Хікса-Ліндаля, який може бути зроблений за умови, принаймні, збереження сукупного капіталу, за допомогою якого і здійснюється цей дохід. Ця концепція передбачає оптимальне використання обмежених ресурсів і використання екологічних: природо-, матеріало- і енергозберігальних технологій, включаючи видобуток і переробку сировини, створення екологічно прийнятної продукції, мінімізацію, переробку і знищення відходів.

Однак при вирішенні питань про те, який капітал повинен зберігатися (наприклад, фізичний або природний, чи людський капітал) і якою мірою різні види капіталу є взаємозамінними, а також при вартісній оцінці цих активів, особливо екологічних ресурсів, виникають проблеми правильної інтерпретації і розрахунку.

Соціальна складова стійкості розвитку орієнтована на людину і спрямована на збереження стабільності соціальних і культурних систем, в тому числі на скорочення кількості руйнівних конфліктів між людьми. Важливим аспектом цього підходу є справедливий розподіл благ. Бажано також збереження культурного капіталу і різноманіття в глобальних масштабах, а також більш повне використання практики стійкого розвитку наявної в невідоміючих культурах. Для досягнення стійкості розвитку, сучасному суспільству доведеться створити більш ефективну систему ухвалення рішень, що враховує історичний досвід і заохочує плюралізм. Важливо досягнення не тільки внутрішньо-, а й міжпоколінної справедливості. У рамках концепції людського розвитку людина є не об'єктом, а суб'єктом розвитку. Спираючись на розширення варіантів вибору людини як головної цінності концепція сталого розвитку передбачає, що людина повинна брати участь у процесах, які формують сферу його життєдіяльності, сприяти прийняттю і реалізації рішень, контролювати їх виконання.

З екологічної точки зору, сталий розвиток має забезпечувати цілісність біологічних і фізичних природних систем. Особливе значення має життєздатність екосистем, від яких залежить глобальна стабільність всієї біосфери. Більш того, поняття «природних» систем і ареалів проживання можна розуміти широко, включаючи в них створене людиною середовище, таке як, наприклад, міста. Основна увага приділяється збереженню здібностей до самовідновлення і динамічної адапта-

ції таких систем до змін, а не збереження їх у деякому «ідеальному» статичному стані. Деградація природних ресурсів, забруднення навколишнього середовища і втрата біологічного розмаїття скорочують здатність екологічних систем до самовідновлення.

Узгодження цих різних точок зору та їх переклад на мову конкретних заходів, які є засобами досягнення сталого розвитку, – завдання величезної складності, оскільки всі три елементи сталого розвитку повинні розглядатися збалансовано. Важливі також і механізми взаємодії цих трьох концепцій. Економічний і соціальний елементи, взаємодіючи один з одним, породжують такі нові завдання, як досягнення справедливості всередині одного покоління (наприклад, щодо розподілу доходів) та надання цілеспрямованої допомоги бідним верствам населення. Механізм взаємодії економічного та екологічного елементів породив нові ідеї щодо вартісної оцінки та інтерналізації (обліку в економічній звітності підприємств) зовнішніх впливів на навколишнє середовище. Нарешті, зв'язок соціального та екологічного елементів викликав інтерес до таких питань як внутрішньопоколінна і міжпоколінна рівність, включаючи дотримання прав майбутніх поколінь, та участі населення в процесі прийняття рішень.

Важливим питанням у реалізації концепції сталого розвитку, особливо у зв'язку з тим, що вона часто розглядається як така що еволюціонує – стало виявлення її практичних і вимірюваних індикаторів. У цьому напрямку зараз працюють як міжнародні організації, так і наукові кола. Виходячи з вищевказаної тріади, такі індикатори можуть пов'язувати всі ці три компоненти і відображати екологічні, економічні та соціальні (включаючи психологічні, наприклад, сприйняття сталого розвитку) аспекти.

Приклади впровадження концепції:

- будівництво доріг, будівель має супроводжуватися відповідним зростанням зелених насаджень, щоб не погіршувати стан довкілля;

- зростання виробництва зерна не повинно супроводжуватися виснаженням чи іншим погіршенням якості ґрунту;

- видобування корисних копалин (наприклад металевих руд, вугілля) має супроводжуватися створенням підприємств, що не залежать від цього видобутку. Таким чином, щоб після вичерпання майбутні покоління (а часто й поточні) не мали економічних проблем;

- у приватному сенсі заробітна плата повинна компенсувати витрати на відновлення здоров'я, погіршене через виконувану роботу;

- медичні препарати та хірургічні операції мають не лише вирішувати поточну проблему, але й не призвести до погіршення стану

здоров'я пацієнта у майбутньому, часто це включає і здоров'я наступних поколінь;

– навчання та використання праці жінок не повинне приводити до відмови від виконання основного обов'язку – народження дітей. Фактично найбільша шкода, яка може бути завдана майбутнім поколінням – це пряме їх знищення.

Саме на підґрунті парадигми сталого розвитку можна сформулювати нове визначення поняття «еколого-економічна безпека». Справа в тому, що дотепер лише декілька авторів визначають, що таке еколого-економічна безпека. Наприклад, О.Ю. Древаль та І.В. Грищенко вважають, що під «еколого-економічною безпекою можна розуміти стан збалансованого розвитку та захищеності соціально-економічної підсистеми регіону від реальних та потенційних загроз, що створюються впливом як антропогенних, так і природних факторів на довкілля» [8, с. 23]. Проте таке визначення еколого-економічної безпеки мало відрізняється від визначення екологічної безпеки, сформульованого А. Качинським: «Екологічну безпеку ми розглядаємо як компонент національної безпеки, що забезпечує захищеність життєво важливих інтересів людини, суспільства, довкілля та держави від реальних або потенційних загроз, що створюються антропогенними чи природними чинниками стосовно навколишнього середовища, гарантується законодавчими актами держави» [13, с. 37].

Більш обґрунтованим є визначення В. Дубеля: «Міжнародне регулювання еколого-економічної безпеки має на меті збалансування та оптимізацію взаємовідносин між суспільством та природою в рамках сталого розвитку. При цьому екологічна компонента має виступати повноцінною складовою розробки глобальних стратегій соціально-економічного розвитку світової цивілізації. Еколого-економічну безпеку слід розуміти як стан, при якому навколишнє середовище може забезпечити існування суспільства та задоволення його потреб у доволі тривалій перспективі» [9, с. 67].

«Отже, можна визначити еколого-економічну безпеку як стан, при якому навколишнє природне середовище може забезпечити існування суспільства та задоволення його потреб у доволі тривалій перспективі. Це, свого роду, стратегія виживання людства, вектор розвитку, спільна головна мета соціально-економічного розвитку. Теоретичні основи еколого-економічної безпеки повинні стати фундаментом для розбудови оптимальної моделі розвитку, яка б максимально задовольняла всім потребам суспільства та гарантувала б збереження навколишнього природного середовища для існування людства в майбутньому» [9, с. 224].

В іншій статті В. Дубеля [11, с. 527] висвітлено структуру еколого-економічної безпеки (див. рис.). Окрім екологічної та економічної безпеки автором врахована така складова, як соціальна безпека, під якою він розуміє стан суспільства, при якому відсутні загрози для задоволення основних потреб населення. Природно, що категорія «соціальна безпека» змінюється залежно від рівня соціально-економічного розвитку та певних особливостей суспільства. Громадяни високорозвинених країн вкладають у визначення «соціальної безпеки» та «соціальних стандартів» інший зміст, ніж мешканці країн, що розвиваються. Показники соціальної та економічної безпеки пов'язані між собою, тому немає сенсу оцінювати соціальну безпеку окремо від економічної.

Рис. Структура еколого-економічної безпеки [11, с. 52]

Зауважимо, що концептуальну основу розуміння суті соціальної безпеки в Україні було започатковано у 1990 році в Декларації про державний суверенітет України. За визначенням експертів, соціальна

безпека держави розглядається як стан гарантованої правової та інституціональної захищеності життєво важливих соціальних інтересів особи й суспільства від внутрішніх і зовнішніх загроз [23, с. 151].

Реалізація політики сталого розвитку в країнах-засновниках ЄС вимагала здійснення стратегії на світовому рівні, включаючи вирішення соціальних проблем (боротьба із бідністю, перенасиченими населенням регіонами), тому концепція сталого розвитку скоріше ґрунтується на політичних інтересах, дозволяючи досягати компромісу між політичними та економічними силами.

Сьогодні еколого-економічна концепція розвитку претендує на роль стратегічної основи державної політики окремих держав та ідеології всього ЄС. Основною ознакою господарства країн ЄС стає екологізація промислового процесу, можливість досягнення економічного росту та одночасного збереження природи, попередження конфліктів між цими сферами буття людей. З 1990-х років ця концепція є офіційним курсом державної екологічної політики Голландії, Німеччини, Великої Британії [6, с. 328].

Нещодавно стратегія розвитку України покладалась на зростання у застарілих, ресурсно-витратних та екологічно шкідливих галузях важкої промисловості й експорті первинної продукції, що не може забезпечити надійної основи розвитку країни на довгострокову перспективу.

Водночас, стратегічним орієнтиром у модернізації країни має стати європейська модель «еко-соціальної ринкової економіки», що нині висувається майже в кожній програмі консервативних, соціал-демократичних і ліберальних партій провідних країн ЄС, і є сучасною європейською реалізацією концепції сталого розвитку. Ця доктрина була офіційно закріплена ЄС у 2001 році з прийняттям «Стратегії сталого розвитку Європейського Союзу», що визначає загальний вектор змін на рівні політики і законодавства як ЄС в цілому, так і його країн-членів [4, с. 1; 18, с. 27].

Еко-соціальна ринкова економіка і сталий розвиток суспільства ґрунтується на трьох підвалинах – це органічне поєднання економічної ефективності, соціальної справедливості та ресурсно-екологічної збалансованості. Економічне зростання, що відбувається без врахування екологічних чинників, не може бути сталим і тривким в довгостроковій перспективі. Так само неприйнятною є охорона довкілля, що готова нехтувати інтересами людей і приносити в жертву задоволення базових людських потреб (це, на жаль, властиво для багатьох екологічних рухів та партій зелених). Масштабні ж соціальні проекти, яким бракує надійного економічного механізму створення суспільного

багатства, як засвідчив історичний досвід побудови комунізму, також зрештою приречені на невдачу.

Складовою еко-соціальної ринкової економіки є широке застосування ринкових стимулів та еколого-економічних механізмів у вирішенні проблем природного довкілля, а також обмеження жорсткого адміністративного управління чи регулювання. Реалізація такої моделі вимагає перегляду макроекономічної та секторальної політики з метою «інтерналізації екстерналій» – трансформування зовнішніх екологічних і соціальних факторів, пов'язаних з виснаженням природних ресурсів і забрудненням довкілля, у внутрішні витрати виробництва та їх інтеграцію у процес ринкового ціноутворення.

Ключове значення має реалізація інноваційної еколого-економічної політики, зокрема таких її складових як «торгівля квотами на викиди» та «еко-трудова податкова реформа». Наприклад, фіскально-нейтральна податкова реформа, що спрямована одночасно на створення робочих місць та збереження довкілля, частково переносить базу оподаткування з трудових ресурсів (доходу та фонду заробітної плати) на споживання природних ресурсів та шкідливі викиди і відходи. Така політика стає важливим моментом структурної перебудови і вже розпочалася в індустріально розвинених країнах ЄС, особливо в Німеччині, Данії, Швеції та Нідерландах [3, с. 104].

Висновок. На основі проведеного огляду сучасних парадигм та концепцій системного розвитку країн з ринковою економікою доцільно надати уточнене поняття економіко-екологічної безпеки.

Еколого-економічна безпека – це захищеність життєво важливих інтересів людини, суспільства та держави, за якої забезпечуються своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізація реальних та потенційних екологічних загроз антропогенного чи природного характеру на сталий соціально-економічний розвиток країни.

У даному розумінні, враховуючи необхідність розбудови еко-соціальної ринкової економіки, еколого-економічну безпеку доцільно розглядати як самостійну сферу національної безпеки, що сприятиме реалізації стратегічних цілей євроінтеграції України.

1. Білорус О.Г. Глобальна перспектива і сталий розвиток: (Системні маркетинг. досл.) / О.Г. Білорус, Ю.М. Мацейко. – К.: МАУП, 2005. – 492 с.

2. Буркинський Б.В. Экономико-экологические основы регионального природопользования и развития / Б.В. Буркинський, В.Н. Степанов, С.К. Харичков // ИПРЭИ НАН Украины. – Одеса: Фенікс, 2005. – 575 с.

3. Відповідальна економіка: науково-популярний альманах / Громадська організація «Ініціатива зі сприяння еколого-економічній інтеграції»;

С.Р. Рибніков, Н.О. Рибнікова (ред.). – Луганськ: ТОВ «Віртуальна реальність», 2010. – Вип. 2. – 104 с.

4. Гаврилишин Б. Стратегія сталого розвитку та європейська модель «еко-соціальної ринкової економіки» як основа конкурентоздатності України в сучасну епоху. Аналітична записка та рекомендації новій владі. 04.04.2005 / Б. Гаврилишин, В. Вовк. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.greenkit.net/Members/intereco/strategy>

5. Голубець М.А. Розвиток «сталий» чи «збалансований»? / М.А. Голубець // Український географічний журнал. – 2006. – № 2. – С. 66–69.

6. Грабинський І.М. Реалізація політики сталого еколого-економічного розвитку в країнах ЕС: досвід для України / І.М. Грабинський, Ю.Б. Федунь // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку. – 2010. – № 691. – С. 327–333.

7. Daly, Herman. 1997. Beyond Growth: The Economics of Sustainable Development. Beacon Press, Boston, Massachusetts. – 264 p.

8. Древаль О.Ю. Проблеми управління економічним потенціалом регіону з урахуванням вимог еколого-економічної безпеки / О.Ю. Древаль, І.В. Грищенко // Вісник СумДУ. Серія Економіка. – 2011. – № 1. – С. 21–26.

9. Дубель В. Міжнародне регулювання еколого-економічної безпеки / В. Дубель // Наука молода. – 2008. – № 9. – С. 63–69.

10. Дубель В.М. Теоретичні основи проблеми еколого-економічної безпеки / В. Дубель // Проблемы развития внешнеэкономических связей и привлечения иностранных инвестиций: региональный аспект: сборник научных трудов. – 2010. – Ч. 1. – С. 223–226. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/prvs/2010_1/tom1/223.pdf

11. Дубель В.М. Розробка системи показників еколого-економічної безпеки та можливість її застосування для країн ОЧЕС / В. Дубель // Проблеми и перспективы развития сотрудничества между странами Юго-Восточной Европы в рамках Черноморского экономического сотрудничества и ГУАМ: сборник научных трудов. – 2008. – С. 525–530. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/pips/2008/BSEC_2008/Pages%20from%20tom2/0525.pdf

12. Качинський А. Системний аналіз визначення пріоритетів в екологічній безпеці України / А. Качинський. – К., 1995. – 46 с. (Препринт // Національний інститут стратегічних досліджень. – № 42).

13. Качинський А. Сучасні проблеми екологічної безпеки України / А. Качинський. – К., 1994. – 48 с. (Препринт // Національний інститут стратегічних досліджень. – № 33).

14. Концепція національної екологічної політики України на період до 2020 року (Схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 17 жовтня 2007 р., № 880-р). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/577-2011-%F0>

15. Коробко Б. Енергетика та сталий розвиток / Б. Коробко. – 2007. «Публікації ВЕГО «Мама-86», ст. 65–78.

16. Monterrey Consensus of the International Conference on Financing for Development. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.un.org/esa/ffd>

17. Національна екологічна політика України: оцінка і стратегія розвитку // Документ підготовлено в рамках проекту ПРООН/ГЕФ «Оцінка національного потенціалу в сфері глобального екологічного управління в Україні». – К., 2007. – 184 с.

18. Неграш О.П. Стратегія сталого розвитку та модель «еко-соціальної ринкової економіки» як стратегічні цілі євроінтеграції України / О.П. Неграш, О.А. Лук'янихіна // Екологічний менеджмент у загальній системі управління: збірник тез доповідей дев'ятої щорічної Всеукраїнської наукової конференції (21–22 квітня 2009 року). – Суми: СумДУ, 2009. – Ч. 2. – С. 27–28.

19. Писарев В. Экологическая безопасность как компонент национальной безопасности США / В. Писарев // США-ЭПИ. – 1997. – № 6. – С. 5–16.

20. Писарев В. США и стратегия устойчивого развития / В. Писарев // США-ЭПИ. – 1997. – № 12. – С. 45–52.

21. Поліщук В.Г. Понятійно-категоріальний апарат політики стимулювання сталого розвитку регіону / В.Г. Поліщук // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – № 11. – С. 168–173.

22. Програма дій «Порядок денний на ХХІ століття»: Ухвалена конференцією ООН з навколишнього середовища і розвитку в Ріо-де-Жанейро (Саміт «Планета Земля», 1992 р.); пер. з англ. – 2-ге вид. – К.: Інтелсфера, 2000. – 360 с.

23. Соціальна безпека: пошук нової парадигми: зб. наук. статей. Вип. перший. – К.: АТЗТ «Атопол», 2003. – 151 с.

Михалицкая Н.Я. Эколого-экономическая безопасность как составляющая системы национальной безопасности.

Проведен обзор современных парадигм и концепций системного экономико-экологического развития стран с рыночной экономикой, уточнено понятие экономико-экологической безопасности и ее значение в системе национальной безопасности.

Ключевые слова: экологическая безопасность, экономическая безопасность, экономико-экологическая безопасность, национальная безопасность.

Myhalitska N.Y. Ecological and economic security as a component of national security system.

The article provides an overview of current paradigms and concepts of systemic economic and environmental development of the market economy countries; the concept of economic-environmental security and its importance in the national security.

Key words: security, economic security, economic-environmental security, national security.

Стаття надійшла 17 жовтня 2012 р.